

EĞİTİMDE KALİTE ve AKREDİTASYON

Ömer PEKER*

Bir ülkenin; birliğini, bütünlüğünü sağlayan, gelişme sürecinde yedici güç ve birleştirici rol oynayan devletin, en önemli sac ayağı eğitim, adalet ve güvenlik sistemleridir. Bu üç sistem ulusal düzeyde olup partilerüstü politikayla yönetilmeleri gerekmektedir. Bunlardan eğitimin önemi diğer toplum sistemlerine kaliteli insan yetiştirilmesi açısından yadsınamaz. Her üç sistemde de temel unsurun insan oluşu nedeniyle eğitim ayağı özenle korunmalı ve sürekli geliştirilmelidir.

Günümüzde üretilen ürünün (mal ve/veya hizmet) hem o ülke hem de diğer ülke insanların isteklerine uygun (global) üretilmesi ile üreten kuruluş ayakta kalabilmektedir. Bu yaklaşım ülkenin adalet, güvenlik ve eğitim boyutları açısından yorumlanırsa her üç sistemin ürünleri de hem o ülke hem de dünya kalitesinde olmak zorundadır.

Adalet ve güvenlik kuruluşlarımızın müşterileri; hem vatandaşlarımız hem de ülkemize iş için, gezi için gelen yabancı ülke insanları ve onların ilgili örgütleri olduğuna göre bu alanlardaki hizmetlerin dünya çapında olması beklenir.

Eğitim sistemi ise hem iyi insan iyi vatandaş hem de kendisine ve diğer sistemlerin istediği bilgi, beceri ve tutumlara sahip insan yetiştirmekten sorumludur. Diğer iki sistemin gerekli yasaları ve yapıları ne kadar iyileştirilirse iyileştirilsin eğer bu örgütlerde çalışacak insan unsuru hazırlanmamışsa, yeterince yetiştirilmemişse istenilene ulaşılması olanaksızdır. Genel anlamıyla kamu ya da özel sektör alanında çalışan kuruluşların başarısı, çalışanlarının yetişmişliği ve yeterliliği ile doğru orantılıdır.

Başka anlatımla hem toplumun gereksinmelerini karşılamak üzere kurulan örgütlerin istediği "nitelikli insanı"nın, hem de "iyi insan iyi vatandaş"ın yetiştirilmesi ülkemiz eğitim sisteminin amaçlarıdır. Bu amaçların günümüzdeki anlamı, eğitimde "nitelikli insan" yetiştirme ya da "eğitimde kalite" insanı yakın geleceğine hazırlamaktır.¹

Eğitimde Kalite Arayışları

Eğitimin önemi, işlevi ve kalitesi ile ilgili olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüş, bazı uygulamalar da başarılı olunmuşsa da arayış sürmektedir.

Bilgi toplumundan söz edilirken öğrenme ve öğretmede kalitenin aranaacağı, bir şeyin "tam öğrenilebileceği"² nden söz edilmektedir. Bu görüş günümüz

* Prof. Dr. TODAİE Öğretim Üyesi.

¹ Alvin Toffler, Şok, Çev. Selami Sargut, İstanbul, 1981, s. 337.

² Benjamin S. Bloom, İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev. Durmuş Ali Özçelik, M.E.B. Yayını, Ankara, 1979, s. 3.

yönetim felsefesi olan Toplam Kalite Yönetimi'ndeki "sıfır hatalı"³ üretim karşılığına gelmektedir.

Bilgi toplumunda örgütlerin bir özelliği bilgi ve iletişim bileşimi ile oluşan örgütsel zeka⁴ nın varlığının farkedilmesidir. Örgütsel zeka, örgütün de öğrenebileceğini dolayısıyla sürekli gelişebileceğini işaret eder. Bu saptama öğrenen örgüt kavramını vurgulamaktadır. Ülkelerin, sektörlerin, şirketlerin, kamu kuruluşlarının ya da kişilerin bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi kullanabilmesindeki başarı yeni yüzyılda gelişmişliği belirleyici bir faktör olacaktır." Bu nitelendirme fakir ülke yerine cahil ülke⁵ gelişmemiş kuruluş yerine cahil kuruluş gibi değerlendirmelere götürecektir. Böyle bir yaklaşımda eğitim yalnız eğitimcilerin üzerinde çalıştığı bir alan olmaktan çıkıp tüm toplum ve örgütlerin işi olacak, ayrıca eğitim kuruluşlarının başarısı ve etikleri tartışılacaktır.

Ülkemizde ise, 2000'li yıllardaki insanımız, bilgi toplumu vb. söylemler işe dönüşmemekte bu söylemleri gerçekleştirecek olan eğitime yapılan yatırım giderek daha da azalmaktadır. Bu uygulama ile eğitimin kalitesi hızla düşmektedir. Her düzeyde eğitici insan yetiştiren akademik dünya, yok olan değerlerden sayılmaya başlamakta ve üniversitelerdeki başarılı öğrenciler üyeliğini cazip bir meslek olarak görmemektedir. Öğretmenliğin en son seçilen meslek olması ise 20-30 yıl öncesine rastlar. Devlet üniversitelerinin sayısı, politik yatırım gibi görülerek sürekli artırılması yüksek öğrenim mezun sayısını artıracak görünse de kaynaklar sınırlı tutulduğu, alt yapı ve öğretim elemanı yetiştirme planı yapılmadığı için kalitede düşüş gözlemlenmektedir.

Son yıllarda özel vakıf üniversiteleri ve yabancı üniversitelerle işbirliği yapan özel eğitim kurumları sektörde canlılık getirmiş görünmekle birlikte bu kurumlar öğretim üyesi açısından hazır adam alma politikası ile mevcut devlet üniversiteleri ypratılmaktadır.

Yükseköğretim kurumlarının kendine eleman bulmada çektiği bu sıkıntı yakın gelecekte ilköğretim ve ortaöğretim sisteminde de etkisini gösterecektir. Sözü edilen sisteme gerek yetiştirilen insan türünde gerekse öğretmen yetiştirme sayı ve kalitesindeki plansızlığı Aralık 1996 öğretmen tayinlerinde görülmüştür. Mesleği öğretmen olmayanların öğretmen tayin edilmesi tıpkı Cumhuriyetin ilk yıllarında askerde çavuş olup okuma-yazma bilenlerin "eğitmen" olarak görev yaptırılması gibi. Oysa, "İnsanları beceriksiz biri eğitirse bunun maliyetinin yüksekliği ölçülemez."⁶

Türkiye'deki yükseköğretim erozyonunun, bir başka boyutu batıda olduğu gibi üniversiteler; politikacılara, hükümetlere, sanayicilere, hizmet kuruluşlarına fikir üretmede kaynak olurken, 1980'lerden sonra kuruluşlar kendi AR-GE ve

³ Masaaki Imai, Kaizen, Çev. BRİSA, İstanbul, 1994, s. 4.

⁴ Aktaran: Ayşem Ertopuz, "Toplam Kalite ve İletişim", 5. Ulusal Kalite Kongresi Bildiriler, KalDer Yayını, İstanbul 1996, s. 163.

⁵ Peter F. Drucker, Yeni Gerçekler, Çev. Birtane Karanakçı, İş Bankası Yayını, Ankara, 1993, s. 247-250.,

⁶ Rafael Aguayo, Japon Mucizesinin Mimarı, Çev. Y. Kaan Tunçbilek, İstanbul, 1994, s. 186.

Eğitim Merkezlerini (think-tank) kurma yoluna giderek bu merkezlere yine üniversitelerden adam alma yolunu yeğlemeleridir.

Eğitimin her kademesine ve diğer tüm sektörlerle nitelikli insangücü yetiştiren AR-GE görevini üstlenen yükseköğretim kurumlarının toplum sorunlarına dönük olması beklentileri süregelmektedir.

EĞİTİMDE GELECEK

Cetron, "2000 yıllarında Amerikan Rönesansı" adlı araştırmasında eğitim boyutunu aşağıdaki gibi tahmin ediyor.⁷

1. Toplumda "yaşam boyu eğitim" isteği artacak, devlet, özel sektör ve yerel kurumlar eğitim konusunda daha aktif rol oynayacaklar;

2. Eğitimde yeni teknolojiler sayesinde önemli gelişmeler olacak, simülasyon oyunları ve sanal gerçek bu sektöre girecek;

3. Özel firmalar eğitimde daha fazla rol alacak;

4. Eğitimin maliyeti artacak;

5. Eğitim kurumları, programlarının sonuçları ve etkenlikleri konusunda daha duyarlı olacaklar;

6. Eğitim pedagojisi, öğrenme bilimi, eğitimde devrim yapacak;

7. Üniversiteler öğrencilerinin her alanda gelişmelerini sağlayacaklar. Üniversitenin destekleyici faaliyetleri tekrar tasarlanacak. Akademik ve mesleki danışmanlık artacak, ders kitapları CD Rom'a geçirilecek, dünyadaki birçok üniversite eletronik bağlantılarla öğrencilerine ulaşacak;

8. ABD'de yüksek öğrenim kurum sayısı azalacak, okullar birleşecek.

Eğitimdeki gelişmeler doğrultusunda bunlara şu tahminleri eklemek olasıdır.

-Öğretme değil öğrenme, bilgiye ulaşmayı bilme davranışı kazandırılacak;

-Öğrenme, eğitici merkezlienden öğrenci merkezliliğe dönüşecek;

-Kişiyi güne hazırlama değil geleceğe hazırlama gerçek hedef olacak;

-Öğrenme sürelerinin kişiye göreliği, gündeme gelecek; (ilköğretim 8 yıl, lisede 3 yıl kalma süreleri değişecek)

-Okullar, üniversiteler program oluşturmadan personel alımına, (öğretmen ve diğer) yönetici seçimine kadar özerkleşecek;

-Eğitimin maliyeti artacak ve eğitimi alan tarafından ödenecek, devlet ve üçüncü sektör kuruluşları karşılıklı, karşılıksız burslarla öğrenciyi destekleyecek;

⁷ Cetron Marvin, *An American Renaissance in the Year 2000*, ST. Martins Press, N.Y. 1994.

-En önemli sorunlar arasında bulunan öğretmenin kalitesi yükselecek, ücretlendirme okul yönetimi tarafından yapılacağı için doyurucu olacaktır;

-Yarışma değil işbirliği ile grupca (sınıfca) -kalite grubunca- öğrenmeye geçilecek;

-Merkezi düzeyde oluşturulacak iyi insan, iyi vatandaş ve iş yaşamının istediği iş gücünün kalitesine ilişkin çerçeve programları, asgari standartlar eğitim kuruluşlarınca sürekli iyileştirme geliştirmeye ve rekabete açılacak;

-İnsanın eğitim yeri olan eğitim örgütleri idari ve mali özerkliğe kavuşacak ancak bağımsız kuruluşlarca akredite (eşkredilendirme) edilecek;

-Eğitime kalite ve rekabet gelecek.

Yeni eğitim kurumunun açık sistem olması, yetişkinlerin zaman zaman eğitime dönmeleri, iş yerleri ile eğitim kurumları arasındaki net çizgiyi ortadan kaldıracaktır. Diğer önemli bir beklenti de okulların akredite olması ve performansına ilişkin bazı alt sınırlar koyarak sonuçların sorumluluğunu üstlenmeleri olacaktır.

AKREDİTASYON

Kelime anlamı "yeterliliğin onaylanması" ya da "eşkredilendirme" demek olan akreditasyon; kuruluşlarının çalışma alanlarında hizmet, ürün, kalite sistemleri, laboratuvarları ve çalışanların yeterli kapasiteye sahip olup olmadıklarının bağımsız ve yetkili bir örgüt tarafından, değerlendirilmesi ve onaylanması işidir. Akreditasyon kişi veya kuruluşun, belirli görevleri yerine getirebilecek yeterlilik ve uzmanlığa sahip olduğunun bir yetkili kuruluş tarafından onaylanması sürecidir. Akreditasyon bir kuruluş veya kişinin belirli görevleri yapmakta yeterli olduğunun biçimsel olarak tanınmasıdır. Akreditasyon, kamu otoriteleri, akreditasyon ve belgelendirme yapanlar ve sanayi tarafından teknik yeterlilik yönünden, uygunluk değerlendirmesi faaliyetlerinin kontrolünün son aşamasıdır.

Akreditasyonun Temel İlkeleri

Akreditasyon, belgelendirme piyasasında kalite ve şeffaflığın sağlanması ve ürünlerin serbest dolaşımının sağlanmasında gereksinim duyulan tam rekabet koşullarının oluşturulması için vazgeçilmez bir sistemdir.

Akreditasyon, düzenlenmiş veya isteğe bağlı bir alanda faaliyet gösteren tüm uygunluk değerlendirmesi yapan kuruluşlar için teknik yeterliliklerini göstermeye yardımcı ve kuruluşların kendi aralarındaki rekabetten doğan ortamın kalite ve şeffaflığının sağlanması için koşuldur.

Akreditasyon, uluslararası kabul görmüş, standart üzerinde bağımsız yargıyı sağlamak üzere kamu otoriteleri desteğiyle kurulmuş bir sistemdir. Akreditasyon, tamamen tarafsız olabilmek için, ticari kaygılardan uzak, kâr amacı gü-

meden bir faaliyet olmalıdır. Devlet yönetimi, akreditasyonun ülke içerisinde tek bir ulusal bağımsız bir kuruluş olarak görev yapması için gerekli tüm katkıyı sağlamalıdır. Akreditasyon, yetkilendirilmiş kurumun görevlendirilmesinde uygulanacak ölçütlerin farklılıklarını azaltmaya yöneliktir. Yetkilendirilmiş kurumlar; teknik yeterlilik, tarafsızlık bütünlük ve profesyonellik, ölçütlerini yerine getirmelidir, diğer sektörler ve örgütler arası koordinasyon içinde olmalıdır.

Kalite Güvencesi

Uluslararası ticaretin ve serbest işgücü dolaşımının artması, gümrük duvarlarının kademeli olarak kalkması yerine belirli hukuksal önlemler ile teknik denetim ve üreticinin belirli bir kaliteyi sağlaması yükümlülükleri gelmektedir. Bu yükümlülükler için yasal düzenlemeler yeterli olmamakta her ülke üretim, hizmet sektörlerinin oto-kontrol sistemleri ile uluslararası sisteme uygunluğunun tescil edilmesi yoluna gidilmektedir. Bunun sonucunda mal ve hizmet üretiminde her türlü belgelendirme-güvence-işlemleri için akreditasyon yöntemleri ve kurumları büyük önem kazanmıştır.

Ticaretin dünya çapında olmaya başlaması yoğun bir rekabet getirmiş, üretimde hatasızlık ve müşteri tatmini demek olan kalite gereksinmesini arttırmıştır.

Üretimde amaç; müşterinin ürün, kalite ve fiyat talebinin karşılanmasıdır. Bu da tasarımı (bilgiyi ürüne dönüştürme) ve üretimdeki teknik çalışmalarla karşılanır. Kalite; ürünü hatasız üretme güvencesi vermekte, öte yandan bu yol savurganlığı azaltma ve maliyetleri düşürme olanağı sağlamaktadır.

Klasik kalite kontrol sisteminde hata ölçülürken kalite yönetiminde hatasız üretim amaçlanmaktadır. Bu uygulama kaliteyi üretim aşamasında güvence getirmektedir.

Bu sistemde "sıfır hata"ya girdi, yan sanayi işleme, satış ve sonrası verilen müşteri hizmetleri de içeren bir dizi önlemlerle ulaşılır. Başarı, neyin yanlış olduğunun ortaya çıkarılması ve bu hatanın tekrarlanmamasında yatmaktadır. Deneyimler, hata yapmanın maliyetinin, yapılacak hataların maliyetinden çok daha az olduğunu ortaya koymuştur.

Bir ürünün kalitesi zincirleme çabalarla olduğundan elde edilen sonuç, zincirin en zayıf halkası düzeyinde olmaktadır. Yaptığını her zaman doğru yapmak olarak tanımlanabilecek toplam kalite kontrol sistemi, insan katkısı olmadan uygulanamamaktadır. Uygulama yoğun eğitim ve kaliteli kadrolara gereksinime göstermektedir.

TK yönetimi örgütlerde bir süre sonra sürekli iyileştirme ve geliştirme trendi oluşturur. Bu yolun başlangıcı ISO 9000 yönetim standartları uygulamasıdır.

ISO 9000 örgütler tarafından aşılması gereken bir engel değil, çetinleşen dünya rekabet koşulları altında kalite gereksinmesine yanıt verebilmek için

ulaşılması gereken asgari kalite ölçümlerini belirleyen iyileştirme ve geliştirme yolunda bir araç olarak görülmeli ve kullanılmalıdır.

ISO 9000 ancak kalitenin başladığı yer kabul edilir. Bir kuruluşun bu düzeyde olup olmadığı ise akreditasyon ve belgelendirme süreçlerini gündeme getirmiştir.

Akreditasyon belgelendirme kuruluşların, ürün mal ve/veya hizmet kalite sistemlerinin alanlarında yeterli teknik kapasiteye sahip olup, olmadıklarının değerlendirilmesi ve onaylanması işidir. Diğer bir deyişle idari ve mali yönden bağımsız, tarafsız ve tüzel kişiliğe haiz olarak uluslararası kabul edilmiş sistem, ilke ve esaslara dayalı olarak değerlendirme ve onaylama işlemlerinin yapılmasıdır. Akreditasyona temel oluşturan sistem ilke ve esaslar uluslararası alanda kabul görmüş standartlarla belirlenmiştir. Standardizasyon; belirli bir faaliyetle ilgili olarak ekonomik fayda sağlamak üzere ilgili tarafların işbirliği ile belirli kurallar koymak ve bu kuralları uygulama işlemidir.

Eğitimde Akreditasyon

Eğitimde kalite yönetimi dendiğinde, insan yetiştirmede hatasızlık öğrenci, veli tatmini ile sistemin çıktısı olan insandan işverenin tatmini olarak ele alınması hiç de yadırganacak bir durum değildir.

Yakın geleceğe hazırlanan, istenilen (tasarlanan, programlanan) insanı hatasız eğitime sürecinin girdileri olan amaç ve hedefler, bilgi ve programlar, eğitici ve eğitici olmayan işgörenler, para eğitim teknolojisi, vb. girdilerin hatasız olmasının istenmesi kalite yönetiminin ana ilkeleridir. Bunlar, klasik eğitim yönetiminin de en çok uğraştığı sorunlardır. Sorun oluşturan bu girdiler eğitim sürecine girmeden (yan sanayi gibi) sıfır hatalı ya da istenilen kalitede üretilmiş olmalarını beklemek yanlış olamaz.

Bu bağlamda eğitici ve eğitici olmayan işgörenler ve diğer girdilerin üretildiği -yetiştirildiği- kuruluşların akredite edilmesi asgari standardın oluşmasını da sağlayacaktır.

Ülkemizde okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim sistemlerinin uygulanmasında toplumumuzun ve iş yaşamımızın istediği insanı yetiştiremediğimiz insanımıza sunduğumuz ürünlerin gelişmiş ülke insanlarına sunulardan geriye düşmesinden anlaşılmaktadır. İnsan yetiştirmede; her türlü kararların merkezden verildiği ama gerçek eğitim-öğretimin okullarda, gruplarda -sınıflarda- yapıldığı ve eğitimin üretimi aşamasında insanların katılmadığı ve katkıda bulunmadıkları bir eğitim-üretim faaliyetinde, istenilen kaliteye ulaşılması olanaksızdır. Klasik eğitim yönetimindeki teftiş sistemi ile üç yılda bir yapılan kontrollerde istenilen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığı değil, hukuka uygunluk ve disiplin dışı durumlar saptanmaktadır.

Merkezde üç yılda bir alınan Milli Eğitim Şura kararlarının uygulama şansının düşüklüğü, siyasal partilerin karışmacılığı ile bugünkü eğitim sistemimizle istenilen insanın kalitesi üretilmemektedir. Bu nedenle eğitim işini eğitim

üretiminin yapıldığı yer olan eğitim kuruluşlarına bırakıp bunların kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamanın ve bağımsız organlarca akredite edilmelerinin kaliteyi artıracacağı söylenebilir.

Akreditasyon yaptırımları (müeyyideleri) olan bir denetim sistemi değildir. Akreditasyon kuruluşlarda bir anlamda öz denetimini sağlayan içinde bulunduğu standartlara ne ölçüde uyduğunu betimleyen (tasvirini-fotoğrafını çeken) bir sistemdir.

Belirlenmiş olan standartlara ve ölçütlere uygunluğunun saptanması akreditasyonun, ilk amacıdır. Akreditasyonun ikinci amacı, bu kurumlara eğitim programlarının geliştirmelerinde rehberlik sağlamaktır. O ülkede eğitim alanları ile ilişkili dallardaki eğitimin sürekli geliştirilmesi kültürünün kazandırılması da akreditasyonun üçüncü amacıdır.

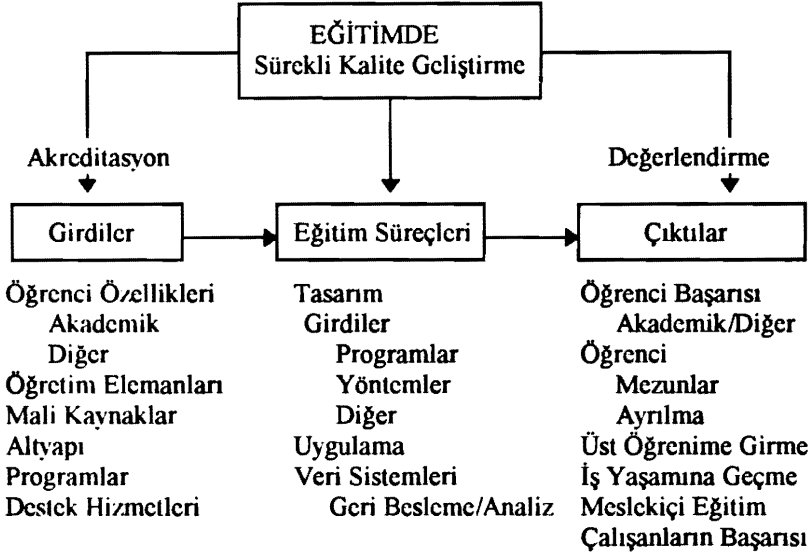
Ulusal ve uluslararası ortamda rekabetin giderek artması sonucu yönetim sistemlerinin amacı, kısa sürede mal ve/veya hizmet üretiminde her türlü savurganlığı önleyerek rekabet gücünü yükseltmek, uzun sürede ise kurumun kendi sektöründe uluslararası düzeye ulaşmak hatta lider olmaktır. Bu amaca ulaşmada gerekli en önemli kaynak kalifiye insangücüdür. Kalifiye insangücünün yetiştirdiği en önemli yer olan eğitim kuruluşlarının sağladığı hizmet kalitesi de tüm sektörlerin kalitesini etkileyen temel noktalardan biridir. Mal ve hizmet üreten diğer pek çok sektörün ürünlerindeki kalitesizlik sadece o sektör veya ürünlerinin girdi aldığı diğer sektörleri belirli düzeyde etkiler. Ancak eğitimdeki kalitesizliğin etkisi, eğitim dahil tüm sektörler üzerinde uzun süreli, zincirleme ilişkilerle yüzyıllara varan zaman dilimleri içinde geçerlidir.

Eğitimde kalite yönetimi, eğitimin her aşamasında ve ilgili tüm alanlarda;

- Fiziki altyapı (bina, spor tesisleri, açık alan...),
- Akademik altyapı (laboratuvar, kütüphane, dökümantasyon, iletişim, bilgi işlem vb.),
- Eğitim programları,
- Sınav ve değerlendirme sistemi,
- Akademik/ıdari işgören sağlama ve geliştirme sistemi,
- Kurumsal gelişme planı (stratejik planlama),
- Eğitim kuruluşları sanayi toplum ilişkileri, sağlanırsa kaliteli insangücü yetiştirebilir.

Eğitim kuruluşlarının tüm odak noktası, öğrencilerin öğrenmesi ve eğitimidir. Eğitim kuruluşlarının bu işlevini yerine getirmesinde kalite güvencesini sağlamak için kullanılan alışlagelmiş iki yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi eğitim kuruluşunun akreditasyonu, diğeri de çıktılarının (ürünlerin) değerlendirilmesidir.

Şekil. Eğitimde Kalite Çevrimi

Akreditasyon girdilerle yani öğrenci seçimi, eğitimcilerin özellikleri, fiziki altyapı (kütüphane, laboratuvar sınıflar...) üzerine odaklanmıştır. Akreditasyon eğitime ayrılan kaynakların, girdilerin kalitesi ve miktarı beklenen düzeyde ise çıktıların kalitesinin de istenilen düzeyde olacağı varsayımına dayalıdır. Başka deyişle eğitimde kaliteyi ona ayrılan kaynakların ve girdilerin kalitesi ve düzeyi belirler. Akreditasyon sisteminin içiyle eğitim süreçleriyle ve sonuçlarla ilgili değildir. Bu süreçler her eğitim kuruluşunda sürekli iyileştirme ve geliştirme ile rekabete bırakılmıştır.

Akreditasyon, akredite eden kurum standartlarını oluşturur ve bir eğitim kurumunun bu standartları en azından minimum düzeyde sağladığını onaylar.

Değerlendirme sistemleri ise, öğrenci başarıları, mezun sayısı, istihdam edilen mezun sayısı, mezunların istihdam yerleri, bir üst öğrenime gidebilen öğrenci sayısı gibi sistemin çıktılarıyla ilgilidir. Ancak burada da eğitim-öğretim süreçleri gözardı edilmektedir. Eğitimde sürekli iyileştirme geliştirme için Yetiş⁸ in Lewis'tan aldığı sistem genellendiğinde aşağıdaki kalite çevrimi elde edilir.

Eğitimde gerçek anlamda kalite artışı sağlanmak isteniyorsa;

⁸ Nüket Yetiş, "Mühendislik Eğitiminde Kalite ve Akreditasyon", 4. Ulusal Kalite Kongresi, Tebliğler, KalDer Yayını, 1995, s. 192.

1. Girdileri (eğitici, yönetici, para, program, eğitimi teknoloji vb.) değerlendiren akreditasyon sistemini,

2. Çıktıları değerlendiren değerlendirme sistemini,

3. Eğitim öğretim süreçlerinin tasarımını, planlanmasını, uygulanmasını ve eğitim anında kontrolünü sağlayan sistemleri, içeren bir eğitimde kalite çevrimi ve eğitim sistemindeki herkesin veli ve iş yaşamı dahil katılım ve katkısını gerektiren "Toplam Kalite Sistemi" yöntem ve tekniklerinin kullanılmaya başlanması gerekmektedir.

Eğitimde kalitenin artırılması çalışmaları ile bu alanda uluslararası bir standardizasyonun sağlanması çalışmaları paralel olarak sürdürülmektedir. Ancak bu uyum çalışmaları kıta Avrupa ülkelerinde, ABD ve İngiltere'de farklı akreditasyon sistemleriyle sürdürülmektedir. Bu alanda geniş kabul görmüş uluslararası bir sistemden söz etmek için henüz çok erkendir. Bunun temel nedeni Avrupa'da yüksek öğretimin devlet ve tarafından denetleniyor olmasıdır. ABD'de ise bu konuda kendi kurallarını koyan kuruluşlar bulunmaktadır. İngiltere dışındaki AB ülkelerinde, örneğin Amerika'daki ABET benzeri bir akreditasyon kurumu bulunmamakta ve hatta akreditasyonun gerekliliğinden söz edilmemektedir.

Fransa'da 1985 yılında kurulan ve doğrudan cumhurbaşkanına bağlı olarak çalışan Ulusal Değerlendirme Komitesi hükümetlerden bağımsızdır. Bu bakımdan objektif olmakla birlikte, hükümet desteğinden yoksun olması değerlendirme çalışmaları sırasında gereksinim duyduğu işbirliğinde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Fransa'da eğitimin mali desteği devlet tarafından karşılandığından, akreditasyonun da devlet tarafından yapılması geleneği bulunmaktadır.⁹

İngiltere'de bu alanda denetim yüksek öğretim kurumlarının birlikte kurduğu "Yükseköğretim Kalite Konseyi" adlı şirket tarafından yapılmaktadır. Değerlendirme yükseköğretim kurumlarının aldıkları mali destekte söz sahibi olan "Funding Council" adlı kurumlar tarafından yapılmaktadır. İngiltere'de mühendislik ve muhasebecilikte akreditasyon oldukça uzun süredir yapılmaktadır.¹⁰

ABD'de akreditasyon çalışmaları 20 yy. başlarında orta okullar ve kolejlerde başlatılmıştır. Yine aynı dönemlerde profesyonellerin eğitimini veren kurumların akreditasyonuna da başlanmıştır. Akreditasyon çalışmalarının ABD'de bu kadar erken başlatılmasının nedeni, eğitim kurumlarının açılma izinlerinin federal devlet tarafından değil, eyaletler tarafından verilmesidir. Standartlar da eyaletten eyalete değişmektedir. Ayrıca bu kurumlara başvuran öğrencilerin kalifikasyonları da çok farklı olabilmektedir. Bu farklar zaman zaman o

⁹ Aktaran: Yetiş, a.g.e., s. 193, *Education in OECD Countries 1987-1988; A Compendium of Statistical Information*, OECD, Paris 1990.

¹⁰ Aktaran: Yetiş, a.g.e., s. 193, S.Sallis, *Total Quality Management in Education Kogen Page Educational Management Series*, London, 1993.

kadar artmaktadır ki, bazı kolejler, hazırlık sınıflarıyla öğrencilerini yüksek öğrenime hazırlamaktadır.¹¹

Akreditasyon, programların yüksek kalitede olduğunu garantilemez. Akredite olmayan programların da kalitesiz olduğu kanısına varılamaz. Sadece akredite olmuş olanların minimum standartları sağladığını gösterir.

Yüksek öğretimden örnek olarak mühendislik programlarının akreditasyonu verilebilir.

ABD'de mühendislik programlarının akreditasyonu ABET (The Accreditation Board of Engineering and Technology Inc.) tarafından yapılır. Bu kurum bir mühendislik konseyi olarak 1930'larda kurulmuştur. ABET tamamen bir gönüllü kuruluştur. Lojistik destek ve eşgüdüm işlevi gören çok az sayıdaki ücretli personeli dışında tüm faaliyetler gönüllülük esasına göre sürdürülmektedir.¹²

ABET'in amacı,

1. Mühendislik eğitimi veren akademik kurumların eğitim programlarını planlamalarına yardım etmek,

2. Mühendislik ve mühendislikle ilişkili mesleklerde entellektüel gelişmeyi teşvik etmek, mühendislik ve mühendislikle ilişkili düzenleyici kurumlara teknik yardım yapmak,

3. Derece veren mühendislik programlarının içerik ve eğitimlerini akredite eden akreditasyon programını düzenlemek ve gerçekleştirmek.

ABET, faaliyetlerini üç ayrı komisyon aracılığı ile sürdürür.

1. Mühendislik Akreditasyon Komisyonu,

2. Teknoloji Akreditasyon Komisyonu,

3. Mühendislikle İlişkili Programlar Akreditasyon Komisyonu,

ABET programları akredite eder. Kurumların, fakültelerin, bölümlerin akreditasyonu söz konusu değildir. Aynı üniversite veya fakültede yer alan farklı programlar kalite açısından da çok büyük farklılıklar gösterebilmektedir.

ABET akreditasyonunda kullanılan ölçütler yedi ana grupta toplanmaktadır:

1. Öğretim elemanları,

2. Programın amacı,

3. Programın içeriği,

4. Öğrenci işleri,

5. Yönetim,

¹¹ Aktaran: Yetiş, a.g.e., s. 193, R.G. Lewis, D.H. Smith, *Total Quality in Higher Education*, St. Lucie Press, Delray Beach, Florida, 1994, s. 193.

¹² Aktaran: Yetiş, a.g.e., s. 193-194, ABET "Accreditation Year Book" 1991.

6. Destek hizmetler,
7. Kurumsal destek.

Akreditasyon, ABET standartlarına göre, biri program düzeyinde diğeri kurum düzeyinde olmak üzere iki raporun hazırlanmasıyla başlar.

1. Programın amacı,
2. Program,
3. Laboratuvar ve eğitim donatımının tanımı,
4. Laboratuvar ve eğitim donatımından bakım onarımı ve yenilenmesi için hazırlanmış planlar,
5. Öğretim üyelerinin eğitim, deneyim ve faaliyetlerini gösteren özgeçmişleri,
6. Öğrenci ev ödevleri, testler, proje ve sınavlardan örnekler bu raporun kapsamında yer almalıdır.

Akredite olmak isteyen mühendislik programı, söz konusu çalışmaları kendi içinde tamamlar. Her yıl ocak ayına kadar başvurusunu yapar. Mühendislik Akreditasyon Komitesi her yıl haziran ayı başında toplanır. Bir önceki yılda elde edilen deneyimler ışığında bir sonraki yılın akreditasyon prosedürü oluşturulur. Programlar yerinde ziyaret edilir, sonuç üniversiteye bildirilir.

Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonrası birçok uluslararası teknik örgütler kuruldu. 1951 yılında bir grup Fransız ve Alman mühendis tarafından kurulan FEANI bunlardan biridir. Kuruluş amacı eski düşmanları ile bağlar kurup, teknoloji ve mühendislik alanında birlikte çalışarak Avrupa Topluluğunun barış ve refah içinde gelişmesini sağlamaktı. Yedi ülke hemen bu oluşuma katıldı. Yedi Avrupa ülkesi "Avusturya, Belçika, İsviçre, Almanya, Fransa, İtalya ve Lüksemburg" kurucu ülkeler arasında idi. Kuruluşundan hemen sonra diğer ülkelerin de katılımı ile ismi Avrupa odaklaşmasını yansıtabilecek şekilde "Federation Europeenne d'Associations Natiolanes d'Ingenieurs" (FEANI) olarak değişmiştir. Bugün FEANI'de 22 ülke temsil edilmektedir. FEANI şu anda 56 ulusal mühendislik topluluğunu bünyesinde tutmaktadır. Hepsi FEANI'nin amaçlarını biçimsel olarak sahiplenmişlerdir. Böylece FEANI bu kurumların üyelerinin Avrupa düzeyindeki temsilini gerçekleştirmektedir.¹³

FEANI, Dünya Mühendislik Örgütleri Topluluğu'nun (WFEO) kurucu üyesidir ve mühendislik sektörü sorunları ve eğitimi ile uğraşan birçok diğer kurumla birlikte çalışmaktadır. FEANI temsiliyeti Avrupa Topluluğu tarafından resmi olarak tanınmıştır.

FEANI'nin amaçları ve hedefleri genel olarak aşağıya sıralanmıştır.

-Avrupalı mühendislerin profesyonel kimliğini tasdik etmek.

-Üye ülkelerin mühendislerinin profesyonel ehliyetlerinin Avrupa ve dünya çapında kabulünü sağlamak.

¹³ "Its Organization and Achievements", FEANI 1995, a.g.e., s. 195-196.

-Topluluktaki mühendislerin statü, rol ve sorumluluklarını belirlemek,

-Mühendislerin profesyonel çıkarlarını korumak ve onların Avrupa ve dünya çapında serbest dolaşmalarını kolaylaştırmak,

-Avrupa'da mühendislik mesleğinin tek sesi olmak ve bu arada çeşitliliği kabul etmek,

-Mühendislikle ilgilenen diğer uluslararası örgütlerle işbirliği geliştirmek.

-Uluslararası örgütlerde ve diğer karar organlarında Avrupalı mühendislerin sesi olmak.

-Mühendislerin FEANI'nin alanı içinde ve dışında çalışmasını kolaylaştırmak ve ülkeleri dışında çalışmak isteyen mühendislerin yeterlilik garantisi olarak yanlarında taşıyabilmeleri için "Ehliyetlerin Karşılıklı Tanınması Çerçevesi" oluşturmak.

-Mühendislerin çeşitli oluşum sistemleri hakkında potansiyel işverenlere bilgi sağlamak.

-Standartları koyup, gözleyip, güncelleştirerek mühendis kalitesinin sürekli gelişimine destek olmak.

Avrupa'da eğitim ve meslek sistemlerinin ilkeleri ve yapısı önemli ölçüde farklıdır. FEANI, bunları verdikleri mezunların yeterliliğine göre değerlendirir.

Örneklerde görüldüğü gibi, hangi basamakta olursa olsun bir eğitim kuruluşunun alanında yeterliliğinin onaylanması -akreditasyonu- o kuruluşun asgari standartta eğitim-üretim yapmakta olduğunun kontrolü ve belgelendirilmesidir.

Klasik yönetim, her şeyin tepede, merkezde planlandığı, programlandığı ve alt kademelerde ise uygulanıp daha sonra, planda istenilen "oldu mu?" sorusu ile yine tepe yöneticisi adına denetlendiği bir sistemdir. Taylorizm, bilimsel yönetim de denilen bu yönetim biçimi tam olarak eğitim sistemimize uygulanabilse idi hiç olmazsa tepe yönetimi adına yapılan kontrol, denetim ya da son muayene ile "iyi insan iyi vatandaş" ve "iş yaşamının veya üst öğrenimin istediği insanın" yetiştirilip yetiştirilmediği saptanırdı.

Günümüzde ise bu yönetim bürokratik, hiyerarşik yapıdan adhokratik bir sisteme dönüşmüştür. Bu sistem, çalışan insana önem veren ve onun kalitesi, katılım ve katkısı, sıfır hatalı üretim, tam zamanında vb. temelleri olan Toplam Kalite Yönetimidir.

Toplam Kalite Yönetiminin eğitim sistemine uygulandığında başta öğretmen, yönetici, programlar, öğrenme teknolojileri dahil girdilerin kalitesi önem kazanacaktır. Kalitesiz girdilerden kaliteli çıktı ya da kaliteli insan yetiştirilemeyeceğinden bu girdilerin de akredite edilmiş olmaları gerekmektedir. Eğitim kuruluşlarının akreditasyonunun amaçları aşağıdaki boyutlarda olabilir.

-Belgelendirme kuruluşlarının ve/veya laboratuvarların statü ve yetki alanlarını onaylamak: Eğitim kuruluşlarının tek merkezden incelenmesi, denetimi olanaksızdır. Bu nedenle yetkilendirilmiş yeterlikleri onaylanmış bölge ve il düzeyinde çalışan akreditasyon ve belgelendirme kuruluşları olacaktır. Bunlar okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim alanlarında uzmanlaşabilirler.

-Onaylanan eğitim kuruluşlarının yeterliliklerinin sürdürüldüğünün takip edilmesi,

-Akredite edilmiş eğitim kuruluşlarının yeterliliklerinin ilgililerce tanınması,

-Eğitim kuruluşlarının girdilerinden eğitimcilerin yetiştirdikleri kuruluşlarının yeterliliklerinin onaylanması,

Bu amaçları gerçekleştirmek üzere, eğitim akreditasyon kuruluşlarının (bağımsızlık, statü, bunların üst komiteleri vb) özellikleri, aranan esaslar, kalite ölçütleri ve akreditasyon işlemleri eğitim kuruluşlarının özertleştirildikleri ve akreditasyon konularında karar verildikten sonra oluşturulup geliştirilecek süreçlerdir.

Eğitimde kalite arayışları ve yönetimlerden ülkemizin de etkilenmemesi olası değildir.

Bu örnekler, ülkemiz eğitim sistemi ve çıktılarını sağlayan programların yeterliliklerinin bağımsız kurullarca onaylanmasının olabirliğini göstermektedir. Bu uygulama ile her iktidarın eğitimle oynaması önleneccek eğitim ulusal ve uluslararası düzeyde getirilecektir.

ÖNERİLER

İş yaşamının ve toplumun istediği insanımızı yakın geleceğe hazırlayabilmemiz için önce eğitimin sistemimizin bürokratik hiyerarşik yapıdan kurtarılıp adhokratik -özertk- bir yapıya kavuşturulması gerekli görülmektedir.¹⁴

Merkez-okul Yaklaşımı

Bunun için önce eğitim sistemimizin politika, amaçları ve stratejileri güncelleştirilmeli, merkez (MEB) ile eğitim kuruluşlarının okulların rolleri, görevleri, yetkileri ve sorumlulukları yeniden tanımlanmalıdır. Bu öneride merkez ve gerçek eğitim-üretimin yapıldığı okul vardır. Ara kademeler yoktur.

Milli Eğitim Bakanlığının merkezin görevi uygulanabilir, kazandırılabilir, ölçülebilir amaçları politikaları, stratejileri, çerçeve programları belirlemek,

¹⁴ Bkz. Ömer Peker, "Toplam Kalite Yönetiminin Eğitim Sistemine Uygulanabilirliği" *Amme İdaresi Dergisi*, C. 27, S. 2, Haziran 1994, s. 63-78; Ömer Peker, "Eğitimin Yerelleşmesi ya da Özerkleşmesi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 28, S. 3, Eylül 1995, s. 31-43.

okul açma, yapma devretme, öğrencileri karşılıklı, karşılıksız eğitim kredisi verme bakanlığın görevleri arasında olmalıdır.

Okullar ise; merkezin belirlediği amaç ve politikalar doğrultusunda, çerçeve programları sürekli iyileştirme geliştirmeye rekabet edebilme ve daha iyi yetiştirmeye odaklı olacaktır. Öğretmen, personel alma, ücretlendirme ya da insan kaynağı yönetimi, yönetici seçimi, mali özerklik vb. okula ve okul yönetiminin yetki ve sorumluluğunda bulunacaktır.

Okul genel yönetimi, öğretmen, yönetici veli, yerel yönetim, varsa özel sektör, il, ilçe yönetimi temsilcilerinden oluşacak okulun gelişimi, eğitimin kalitesi, mezunların durumu ile ilgili karar yetkileriyle donatılmış son karar organıdır.

Okul yönetimi, okul genel yönetimince seçilmiş okul yöneticisi ve alan kalite ekiplerinden oluşur. Her alan kalite ekibi o alanda öğrenmeyi sağlayan ve yakın alan temsilcisi eğiticisi bir araya gelmelerini oluşturur. O alandaki öğrenmenin tüm olmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapar. Okul yönetiminin başarısı eğitim, veli, yönetici katılım ve katkıları ile o okula özgü sürekli geliştirilen bir sistem olarak varsayılabilir.

Okullara tanınacak bu özerklik yanında iş yaşamının ve toplumun istediği insanın asgari standartlarda yetişmişliğini ve okulun yeterliliğinin onaylanmasını başka deyişle akreditasyonunu gerektirmektedir.

Akreditasyon yapacak olan bağımsız ve toplum adına okulların yeterliliklerini belirleyen, onaylayan, yetersizse yaptırım gücü ve öğrenci veli tepkisini, kamuoyu desteğini sağlayan örgüt ya da örgütlerdir.

Akreditasyon örgütleri M.E.B. ya da hükümetten bağımsız, Sayıştay gibi bir kuruluş olup genel bütçe destekli olmalıdır.

Akreditasyon birimlerinin üst kuruluşu ya da koordinasyonunu sağlayan Milli Eğitim Akreditasyon Konseyi olabilir. Bu konseyde henüz tam gerçekleştirilemeyen AB kuralları doğrultusunda kurulacak olan Milli Kalite Konseyi'nin bir alt sistemi olabilir.